ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я

Випуск 2, 2026

Видавничий дім
«Гельветика»
2026

Засновник – Одеський національний економічний університет
Реєстрація в Національній раді України з питань телебачення і радіомовлення
(Рішення № 1914 від 30 травня 2024 року)
Ідентифікатор медіа: R30-05111.

Суб'єкт у сфері друкованих медіа – Одеський національний економічний університет (вул. Преображенська, 8, м. Одеса, 65082; електронна пошта mail@oneu.edu.ua; тел.: (048)723-61-58).

Періодичність: 4 рази на рік.

Фахова реєстрація (категорія «Б»): Наказ МОН № 1721 від 10.12.2024 р. (Додаток 3).
Спеціальності: С4 Психологія, І4 Медична психологія.

Редакційна колегія

Асєєва Юлія Олександрівна (головний редактор) – доктор психологічних наук, доцент, завідувач кафедри мовної та психолого-педагогічної підготовки, Одеський національний економічний університет
Аймедов Костянтин Володимирович – доктор медичних наук, професор, керівник медичного напрямку Громадської спілки «Центр відповідальної гри»
Бабчук Олена Григоріївна – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
Вдовіченко Оксана Володимирівна – доктор психологічних наук, професор, декан соціально-гуманітарного факультету, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
Городокін Антон Дмитрович – доктор філософії, асистент кафедри психіатрії, психотерапії, загальної та медичної психології, наркології та сексології, Запорізький державний медико-фармацевтичний університет
Друзь Олег Васильович – доктор медичних наук, професор, начальник клініки психіатричної (з палатами для наркологічних хворих) Національного військово-медичного клінічного центру «Головний військовий клінічний госпіталь» – головний психіатр Міністерства оборони України
Кириченко Алла Григорівна – доктор медичних наук, професорка, директор, Державна установа «Український державний науково-дослідний інститут медико-соціальних проблем інвалідності МОЗ України»
Кічук Антоніна Валеріївна – доктор психологічних наук, доцент, в.о. професора кафедри загальної та практичної психології, Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Косенко Корнелія Артурівна – доктор медичних наук, доцент, лікар психіатр вищої категорії, завідувач відділення № 17, Одеський обласний медичний центр психічного здоров'я
Кременчуцька Маргарита Костянтинівна – кандидат психологічних наук, професор, професор кафедри диференціальної і спеціальної психології, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Мишаківська Ольга Михайлівна – кандидат медичних наук, спеціаліст відділення залежностей, Школа академічної психіатрії, Інститут психіатрії, психології та нейронауки, Королівський коледж Лондона
Огоренко Вікторія Вікторівна – доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри психіатрії, наркології і медичної психології, Дніпровський державний медичний університет
Саврасов Микола Володимирович – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної психології, Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет»
Ситнік Світлана Володимирівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики практичної психології, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
Черненко Інна Олександрівна – кандидат медичних наук, старший ординатор клініки психіатричної (з палатами для наркологічних хворих) Національного військово-медичного клінічного центру «Головний військовий клінічний госпіталь» Міністерства оборони України
Чернявська Тетяна Павлівна – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри диференціальної і спеціальної психології, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Випуск друкується за рішенням Вченої ради
Одеського національного економічного університету
(протокол № 7 від 28.04.2026 року)

В журналі «Ментальне здоров'я» публікуються наукові статті, огляди та дослідження, присвячені розгляду різноманітних аспектів психічного здоров'я та психологічного благополуччя. Основною метою є збільшення свідомості громадськості щодо важливості ментального здоров'я, поширення інформації про способи збереження та підтримки психічного благополуччя, а також представлення актуальних досліджень та практичних рекомендацій у сфері психічного здоров'я.

© Одеський національний економічний університет, 2026

УДК 159.944:159.922.1:316.6:519.23
DOI https://doi.org/10.32782/3041-2005/2026-2.1

ФАКТОРНА МОДЕЛЬ ҐЕНДЕРНОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ СТРЕСОРЕАКТИВНОСТІ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Асєєва Юлія Олександрівна
доктор психологічних наук, професор, академік
Національної академії наук вищої освіти України,
завідувач кафедри мовної та психолого-педагогічної підготовки
Одеського національного економічного університету
ORCID ID: 0000-0003-3086-3993

Ковальська Наталя Аркадіївна
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри мовної та психолого-педагогічної підготовки
Одеського національного економічного університету
ORCID ID: 0000-0003-1837-4708

Свиридонова Софія Євгеніївна
здобувач вищої освіти
Одеського національного економічного університету
ORCID ID: 0009-0002-3446-4180

У статті представлено результати теоретико-емпіричного дослідження ґендерної диференціації стресореактивності в умовах соціальної нестабільності. Актуальність проблеми зумовлена зростанням інтенсивності та пролонгованості стресових впливів у сучасному соціальному просторі, що супроводжуються трансформацією рольових очікувань і нормативних сценаріїв. Теоретичну основу роботи становлять транзакційна модель стресу, концепції копінг-поведінки та положення сучасної ґендерної психології, які дозволяють розглядати стресореактивність як багатовимірний процес, модифікований соціокультурними детермінантами.

Метою дослідження було побудувати факторну модель ґендерної диференціації стресореактивності та визначити латентні компоненти організації механізмів адаптації у чоловіків і жінок. У дослідженні взяли участь 52 особи юнацького віку (18–24 роки). Використано Шкалу сприйнятого стресу (PSS-10), методику вивчення характерологічних рис особистості та тест BASIC Ph. Обробка даних здійснювалася методом головних компонент із варімакс-обертанням.

У результаті виділено три фактори, що пояснюють 68,4 % загальної дисперсії: емоційно-реактивний, регулятивно-ресурсний та соціально-експресивний профілі. Встановлено, що у жінок системоутворюючим виступає емоційно-афективний компонент, інтегрований із соціальною підтримкою, тоді як у чоловіків домінує когнітивно-регуляторний блок, пов'язаний із самоконтролем і мобілізацією ресурсів. Отримані результати засвідчують, що ґендер виступає не прямим детермінантом рівня стресу, а модератором структурної організації копінг-механізмів. Практична значущість полягає у можливості розробки ґендерно-чутливих програм психологічної підтримки в умовах соціальної нестабільності.

Ключові слова: *стресореактивність, ґендерна диференціація, факторний аналіз, копінг-стратегії, соціальна нестабільність, адаптація, саморегуляція, ментальне здоров'я, особистість, стрес.*

Asieieva Yu., Kovalska N., Svyrydonova S. A FACTORIAL MODEL OF GENDER DIFFERENCES IN STRESS REACTIVITY UNDER CONDITIONS OF SOCIAL INSTABILITY

The article presents the results of a theoretical and empirical study of gender differentiation in stress reactivity under conditions of social instability. The relevance of the issue is determined by the increasing intensity and prolonged nature of stress exposure in the contemporary social environment, accompanied by transformations in role expectations and normative behavioral patterns. The theoretical framework of the study is grounded in the transactional model of stress, coping theory, and contemporary gender psychology, which allow stress reactivity to be conceptualized as a multidimensional process shaped by sociocultural determinants.

The aim of the study was to construct a factor model of gender differentiation in stress reactivity and to identify latent components underlying the organization of adaptive mechanisms in men and women. The sample consisted of 52 young adults aged 18–24. The Perceived Stress Scale (PSS-10), a personality trait assessment method, and the BASIC Ph coping model were employed. Data were analyzed using principal component analysis with varimax rotation.

© Асєєва Ю. О., Ковальська Н. А., Свиридонова С. Є., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Three factors were identified, accounting for 68.4% of the total variance: emotional-reactive, regulatory-resource, and socio-expressive profiles. The findings indicate that in women, the system-forming component is the emotional-affective factor integrated with social support, whereas in men, the dominant component is the cognitive-regulatory block associated with self-control and resource mobilization. The results demonstrate that gender functions not as a direct determinant of stress intensity but as a moderator of the structural organization of coping mechanisms. The practical implications lie in the development of gender-sensitive psychological support programs in contexts of social instability.

Key words: *stress reactivity, gender differentiation, factor analysis, coping strategies, social instability, adaptation, self-regulation, mental health, personality, stress.*

Вступ. Сучасний соціальний простір характеризується зростанням частоти та тривалості стресових впливів, що мають не лише індивідуальний, а й системний характер. Соціальна нестабільність, як сукупність хронічної невизначеності, загроз, економічних і рольових трансформацій, створює умови пролонгованого напруження, в яких психологічні механізми адаптації працюють у режимі постійної мобілізації. У такому контексті стрес перестає бути ситуативною реакцією і набуває рис динамічного процесу, що включає когнітивну оцінку подій, емоційну регуляцію та поведінкове подолання, а також подальшу переоцінку результатів і реконструкцію ресурсів [9; 10].

Водночас емпіричні дані різних наукових традицій свідчать, що стресореактивність не є універсальною: вона суттєво варіює залежно від біопсихологічних і соціокультурних детермінант. Однією з найбільш обговорюваних змінних виступає ґендер, який доцільно розуміти як соціально-психологічний регулятор, систему норм, ролей і очікувань, що структурує допустимі способи переживання, вираження та подолання напруження [3; 4; 7]. У межах сучасного підходу ґендерні відмінності інтерпретуються не як прямий наслідок «природних» різниць, а як результат взаємодії соціалізації, культурного сценарію та індивідуальних ресурсів саморегуляції [2].

Актуальність проблеми посилюється тим, що у кризових умовах соціальна нормативність ґендерних ролей може одночасно виконувати мобілізаційну й обмежувальну функцію. З одного боку, рольові сценарії підтримують відчуття передбачуваності; з іншого – надмірна жорсткість очікувань звужує репертуар копінг-поведінки та підвищує ризик дезадаптації [1; 4]. Саме тому науково обґрунтоване вивчення ґендерної специфіки стресореактивності має не лише теоретичну, а й практичну цінність, у площині психологічної підтримки, консультування та профілактики дистресу.

Попри значну кількість досліджень, проблема залишається методологічно складною: ґендерні відмінності виявляються неоднорідними, а результати окремих робіт, суперечливими через різні вибірки, інструментарій та контексти. У такій ситуації перспективним є факторний підхід, який дозволяє перейти від опису окремих показників до реконструкції латентної структури стресореактивності: тобто виділити інтегративні фактори, що об'єднують когнітивні, емоційні, особистісні та копінг-компоненти у цілісну модель.

У зв'язку з цим **метою** статті є обґрунтування та побудова факторної моделі ґендерної диференціації стресореактивності в умовах соціальної нестабільності, що дозволяє уточнити психологічні механізми переживання та подолання стресу у чоловіків і жінок та визначити практичні орієнтири для ґендерно-чутливої психологічної допомоги.

Методи. Емпіричне дослідження було спрямоване на виявлення структури ґендерної диференціації стресореактивності в умовах соціальної нестабільності та побудову факторної моделі її психологічних компонентів. У дослідженні взяли участь 52 особи юнацького віку (18–24 роки), яких було поділено на дві групи порівняння за статтю: ОЮ – чоловіки (n=24) та ОД – жінки (n=28). Усі учасники надали інформовану згоду на участь у дослідженні. З метою комплексного вивчення стресореактивності використано стандартизований психодіагностичний інструментарій: Шкалу сприйнятого стресу (PSS-10), методику вивчення характерологічних рис особистості (С. Грачов, модифікація М. С. Янцура) та тест BASIC Ph (M. Lahad), що дозволило оцінити когнітивний, емоційний і поведінковий компоненти реагування на стрес.

Статистичну обробку здійснено з використанням описової статистики та факторного аналізу (метод головних компонент із варімакс-обертанням). Рівень статистичної значущості встановлено на $p<0,05$.

Результати. Класичні уявлення про стрес у психології формувались у двох базових парадигмах: як неспецифічна реакція організму та як психологічний процес взаємодії людини і середовища. Біологічна перспектива, започаткована Г. Сельє, підкреслює роль загального адаптаційного синдрому і виснаження ресурсів при тривалому впливі стресорів [11]. Однак у межах психологічної науки центральним стала транзакційна інтерпретація, згідно з якою стрес визначається не стільки подією, скільки її значенням для суб'єкта та оцінкою власних можливостей впливу [10].

Транзакційна модель розкриває стрес як послідовність взаємопов'язаних компонентів: первинна оцінка (загроза – втрата – виклик), вторинна оцінка (ресурси й контроль), копінг, а також переоцінка результатів. Важливо, що копінг у цій логіці не є «рисою», а є процесом регуляції, який змінюється залежно від контексту, досвіду й доступних ресурсів [9]. Це створює

основу для аналізу того, як соціальні норми та ґендерні сценарії можуть впливати на сам механізм оцінки і вибір способів подолання.

Копінг-поведінка в сучасних підходах описується через типології, що розрізняють проблемно-орієнтовані, емоційно-орієнтовані та уникаючі стратегії, а також через моделі, що акцентують ресурсний характер подолання [5; 8]. Для нашого дослідження особливо важливою є саме концепція багатоканального ресурсу, де подолання розглядається як активація домінуючих шляхів регуляції (когнітивних, емоційних, соціальних, тілесних тощо). Саме така перспектива забезпечує можливість інтегрувати показники різної природи у спільну структурну модель та виявити латентні фактори адаптації.

Окремий напрям у дослідженнях стресу підкреслює значення соціальної підтримки як буферного ресурсу, що пом'якшує дію стресорів і сприяє відновленню суб'єктивного контролю [6]. Водночас звернення по підтримку не є нейтральною поведінкою: воно опосередковується культурними нормами автономності чи взаємозалежності та ґендерними сценаріями «допустимості» вразливості.

Сучасна ґендерна психологія виходить із того, що ґендерні відмінності є переважно контекстно-залежними й формуються в межах соціалізації та рольового розподілу [7]. Теорія ґендерних схем С. Бем додає когнітивний вимір: соціальні уявлення про «маскулінне – фемінне» стають внутрішніми фільтрами, які організовують самосприйняття, емоційні заборони й дозволи, а також «правильні» способи реагування на труднощі [4]. Відтак у стресовій ситуації ґендерні схеми можуть впливати на те, що саме сприймається як загроза (втрата контролю, статусу, стосунків), які емоції легітимуються та які стратегії вважаються прийнятними.

Емпіричні огляди демонструють тенденцію до більш вираженого використання емоційно-орієнтованого копінгу та соціальної підтримки жінками, тоді як чоловіки частіше демонструють інструментальний, проблемно-орієнтований стиль або поведінкову активацію [12]. Разом із тим ці відмінності не є «жорсткими»: вони залежать від віку, соціальної ситуації, типу стресора і рівня рольового тиску. Концепція "tend-and-befriend" підкреслює, що соціальна взаємодія та підтримка можуть виступати еволюційно та соціально закріпленою формою стресорегуляції, яка в певних умовах стає домінантною [13].

У межах української психологічної традиції ґендер розглядається як категорія, що особливо чутливо реагує на соціокультурні трансформації. Дослідники наголошують: у кризових контекстах (соціальна напруга, рольові зсуви, економічні виклики) жорсткість ґендерних стереотипів може посилювати внутрішні конфлікти і звужувати копінг-репертуар, підвищуючи вразливість до дистресу [1; 3]. У цьому сенсі вивчення ґендерної диференціації стресореактивності в умовах нестабільності має виразну прикладну перспективу.

Соціальна нестабільність відрізняється від «звичайних» життєвих труднощів тим, що створює фон хронічної непередбачуваності, де порушуються звичні механізми планування, контролю і безпеки. У таких умовах збільшується ризик накопичення напруження, посилюється тривожність, змінюється структура соціальних зв'язків та рольових очікувань, що безпосередньо впливає на копінг-стратегії та емоційну регуляцію. Для ґендерної проблематики це принципово, оскільки саме в періоди соціальних криз традиційні ролі або радикалізуються, або трансформуються, що може породжувати додаткові внутрішні суперечності та вимоги до адаптивної гнучкості.

Отже, здійснений теоретичний аналіз засвідчує, що стрес доцільно розглядати як транзакційний процес, у якому взаємодіють характеристики стресора, когнітивна оцінка ситуації, емоційна реактивність та поведінкові стратегії подолання. Узагальнення сучасних досліджень дозволяє стверджувати, що ґендер виступає значущим модератором цієї системи, впливаючи на когнітивну інтерпретацію подій, інтенсивність емоційних переживань і вибір копінг-поведінки. В умовах соціальної нестабільності роль соціально закріплених нормативних сценаріїв та ресурсної структури особистості посилюється, що зумовлює диференційовані траєкторії стресореагування.

Таким чином, стресореактивність доцільно розглядати як багатовимірну систему, у якій когнітивна оцінка ситуації, емоційна реактивність, особистісні характеристики та копінг-стратегії перебувають у взаємодії та формують відносно цілісну конфігурацію реагування. Узагальнення теоретичних положень свідчить, що ґендер виступає значущим модератором цієї системи, впливаючи не лише на інтенсивність переживання стресу, але й на структурну організацію його психологічних компонентів. За таких умов аналіз окремих показників є недостатнім для виявлення закономірностей ґендерної диференціації, що зумовлює необхідність застосування багатовимірного статистичного підходу. З метою виявлення латентної організації показників стресореактивності було застосовано факторний аналіз методом головних компонент із варімакс-обертанням. Попередня перевірка придатності даних до факторизації засвідчила достатню кореляційну узгодженість змінних: показник KMO становив 0,74, що відповідає доброму рівню адекватності вибірки, а критерій сферичності Бартлетта був статистично значущим ($p<0,001$), підтверджуючи наявність факторизованої структури (табл. 1).

Таблиця 1

Факторна структура показників стресореактивності

Змінна	Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3
PSS-10	0,78	–0,12	–0,18
Affect	0,72	0,08	0,14
Social	0,69	–0,10	0,22
Імпульсивність	0,64	–0,05	0,11
Емоційна стабільність	–0,76	0,21	0,09
Самоконтроль	–0,68	0,31	0,18
Cognition	–0,14	0,81	0,09
Physiology	–0,22	0,77	–0,11
Belief	0,08	0,63	0,26
Соціальна відкритість	0,21	0,18	0,79
Imagination	0,24	0,09	0,73

У результаті аналізу виділено три фактори з власними значеннями більше 1, які сумарно пояснюють 68,4 % загальної дисперсії, що свідчить про достатню репрезентативність отриманої моделі. Структура факторних навантажень дозволяє інтерпретувати виявлені компоненти як системні блоки організації стресореактивності.

Перший фактор – «Емоційно-реактивний профіль» (28,6 % дисперсії) який об'єднує високі навантаження за показниками сприйнятого стресу (PSS-10), емоційного реагування (Affect), соціального копінгу (Social), імпульсивності та зворотні зв'язки з емоційною стабільністю і самоконтролем. Така конфігурація відображає емоційно-реактивний компонент стресореагування, що характеризується підвищеною чутливістю до стресових впливів, афективною насиченістю та зниженими регуляторними механізмами.

Другий фактор – «Регулятивно-ресурсний профіль» (24,1 % дисперсії), що інтегрує когнітивний копінг (Cognition), фізіологічний канал реагування (Physiology) та ціннісно-смислову орієнтацію (Belief). Даний блок доцільно інтерпретувати як когнітивно-регуляторний компонент, що відображає здатність до осмислення стресової ситуації, мобілізації внутрішніх ресурсів та тілесної саморегуляції.

Третій фактор – «Соціально-експресивний профіль» (15,7 % дисперсії), який формується навколо показників соціальної відкритості та уявного каналу подолання (Imagination) і може бути визначений як соціально-креативний компонент стресореактивності, пов'язаний із гнучкістю міжособистісної взаємодії та використанням символічних і образних стратегій адаптації.

Отримана факторна модель підтверджує, що стресореактивність має ієрархічно організовану структуру, у якій емоційні, когнітивні та соціально-поведінкові механізми інтегруються у відносно самостійні латентні компоненти. Подальший порівняльний аналіз дозволив виявити специфіку вираженості цих факторів у чоловіків і жінок, що створює підґрунтя для інтерпретації ґендерної диференціації стресореагування в умовах соціальної нестабільності (рис. 1).

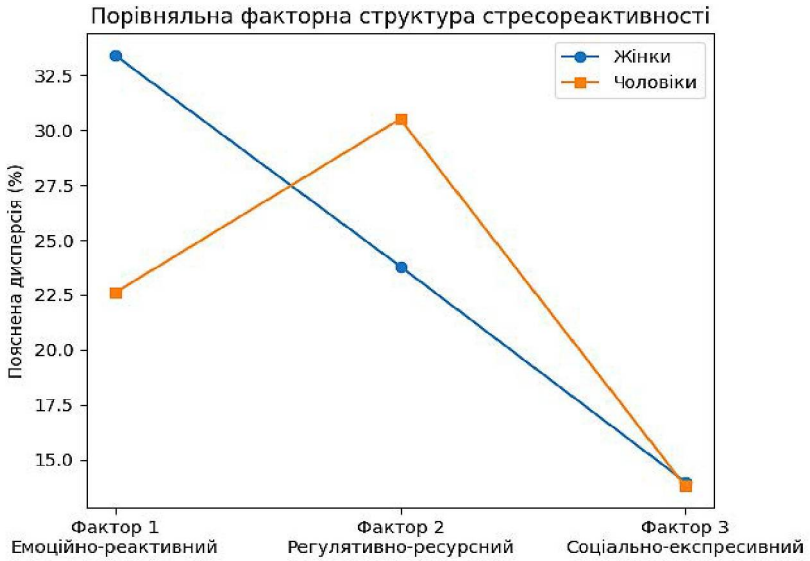

Рис. 1. Порівняльна факторна структура стресореактивності

Проведений окремо для чоловіків і жінок факторний аналіз засвідчив, що стресореактивність має спільну трифакторну організацію, однак відрізняється структурною ієрархією компонентів та їх системоутворюючою роллю. Виявлені відмінності дозволяють говорити не лише про рівневі, а про структурні ґендерні особливості організації механізмів адаптації.

У жіночій вибірці першим та найбільш вагомим компонентом виступає емоційно-реактивний профіль, який пояснює найбільшу частку дисперсії. До його структури входять показники високого рівня сприйнятого стресу, емоційного копінгу, соціального каналу подолання та імпульсивності при одночасному зниженні емоційної стабільності й самоконтролю. Тобто в умовах соціальної нестабільності саме афективний компонент виступає центральною ланкою організації реагування. Емоційна інтенсивність інтегрується із потребою у соціальній підтримці, формуючи афективно-соціальний тип адаптації. У цій конфігурації когнітивні механізми виконують допоміжну роль, тоді як регуляція здійснюється через емоційне переживання та міжособистісну взаємодію. Другий фактор має регулятивно-когнітивний характер і пов'язаний із осмисленням ситуації, фізіологічною мобілізацією та ціннісною переоцінкою. Проте він не виконує системоутворюючої функції, а скоріше компенсує інтенсивність афективного блоку. Третій фактор представлений соціально-експресивним компонентом, який відображає використання образних і комунікативних стратегій інтеграції стресового досвіду.

Таким чином, у жінок стресореактивність має виражену емоційно центровану структурну організацію, де афективна залученість виступає провідним механізмом адаптації.

У чоловічій вибірці провідним є регулятивно-ресурсний профіль, який об'єднує когнітивний копінг, фізіологічну мобілізацію, ціннісно-смислову орієнтацію та самоконтроль. Цей фактор пояснює найбільшу частку дисперсії й виступає структурним ядром системи.

На відміну від жіночої моделі, у чоловіків саме когнітивно-регуляторний компонент організовує систему реагування, задаючи раціонально-інструментальний стиль адаптації. Емоційний компонент у цій структурі представлений окремим фактором і не виконує домінантної функції, що свідчить про його підпорядкований характер. Третій фактор, як і в жіночій моделі, має соціально-експресивний характер, однак його внесок у загальну структуру є менш значущим порівняно з регулятивним блоком. Отже, чоловіча модель стресореактивності характеризується домінуванням когнітивної переробки та саморегуляції, тоді як емоційний компонент виступає вторинним щодо системоутворюючого регулятивного механізму.

Порівняльний аналіз дозволяє констатувати, що ґендерна диференціація проявляється не стільки у рівні сприйнятого стресу, скільки у різній структурній організації латентних механізмів реагування.

У жінок центральною ланкою виступає афективно-соціальний блок, тоді як у чоловіків – когнітивно-регуляторний. Це дозволяє розглядати ґендер не як прямий детермінант інтенсивності стресу, а як модератор конфігурації копінг-ресурсів та механізмів саморегуляції в умовах соціальної нестабільності.

Таким чином, отримана факторна модель підтверджує положення про системний характер ґендерної диференціації стресореактивності та обґрунтовує доцільність структурного підходу до аналізу адаптаційних процесів.

Висновки. Отримані результати підтверджують доцільність розгляду стресореактивності як структурно організованої системи взаємопов'язаних психологічних компонентів. Виділена трифакторна модель демонструє, що механізми реагування на стрес в умовах соціальної нестабільності не є хаотичними або ізольованими, а формують відносно стійкі латентні конфігурації.

Принципово важливим є те, що ґендерна диференціація виявляється не лише на рівні інтенсивності окремих показників, а на рівні структурної організації адаптаційних механізмів. У жіночій вибірці системоутворюючим виступає емоційно-реактивний компонент, інтегрований із соціальним каналом подолання. Така конфігурація узгоджується з положеннями транзакційної моделі стресу [9; 10] та концепцією "tend-and-befriend" [13], які підкреслюють значущість афективної регуляції та соціальної підтримки у процесах адаптації.

Натомість у чоловіків домінуючим виявився регулятивно-ресурсний фактор, що інтегрує когнітивну переробку ситуації, фізіологічну мобілізацію та самоконтроль. Це дозволяє інтерпретувати чоловічу модель як більш інструментально-раціональну, орієнтовану на контроль і структуризацію ситуації, що узгоджується з дослідженнями, які описують більш виражену орієнтацію чоловіків на проблемно-фокусований копінг.

Важливо підкреслити, що в обох групах присутній соціально-експресивний компонент, однак його структурна роль є вторинною щодо провідних факторів. Це свідчить про універсальність соціально-комунікативних механізмів адаптації, але різну їх інтеграцію у загальну систему реагування.

Таким чином, результати підтверджують, що ґендер слід розглядати не як прямий детермінант рівня стресу, а як модератор структурної конфігурації копінг-ресурсів та регулятивних механізмів в умовах соціальної нестабільності. Факторний підхід дозволив виявити ці відмінності на латентному рівні, що підсилює методологічну цінність отриманої моделі.

Література:

1. Вельдбрехт О. О., Тавровецька Н. І. Шкала сприйнятого стресу (PSS-10): адаптація та апробація в умовах. *Журнал сучасної психології.* 2022. Вип. 2. С. 16–27. DOI: https://doi.org/10.26661/2310-4368/2022-2-2

2. Власова Т., Грабовська І., Галицька Ю. Актуальний гендер: міжнародний і український контекст : монографія. Київ : Міленіум, 2018. 132 с.

3. Щотка О. П. Гендерна психологія : навч. посіб. Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2019. 358 с.

4. Bem S. L. Gender schema theory: A cognitive account of sex typing. *Psychological Review*. 1981. Vol. 88/ № 4. P. 354–364.

5. Carver C. S., Scheier M. F., Weintraub J. K. Assessing coping strategies: A theoretically based approach. *Journal of Personality and Social Psychology.* 1989. Vol. 56. № 2. P. 267–283.

6. Cohen S., Wills T. A. Stress, Social Support, and the Buffering Hypothesis. *Psychological Bulletin.* 1985. Vol. 98 (2). P. 310–357.

7. Eagly A. H., Wood W. The origins of sex differences in human behavior: Evolved dispositions versus social roles. *American Psychologist.* 1999. Vol. 54. № 6. P. 408–423.

8. Endler N. S., Parker J. D. A. Multidimensional assessment of coping: A critical evaluation. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1990. Vol. 58. № 5. P. 844–854.

9. Folkman S., Moskowitz J. T. Coping: Pitfalls and promise. *Annual Review of Psychology.* 2004. Vol. 55. P. 745–774. DOI: https://doi.org/10.1146/annurev.psych.55.090902.141456

10. Lazarus R. S., Folkman S. Stress, Appraisal, and Coping. New York: Springer, 1984. 445 p.

11. Selye H. The Stress of Life. New York: McGraw-Hill, 1956. 324 p.

12. Tamres L. K., Janicki D., Helgeson V. S. Sex differences in coping behavior: A meta-analytic review. *Personality and Social Psychology Review*. 2002. Vol. 6. № 1. P. 2–30. DOI: https://doi.org/10.1207/S15327957PSPR0601_1

13. Taylor S. E., Klein L. C., Lewis B. P., Gruenewald T. L., Gurung R. A. R., Updegraff J. A. Biobehavioral responses to stress in females: Tend-and-befriend, not fight-or-flight. *Psychological Review*. 2000. Vol. 107. No. 3. P. 411–429. DOI: 10.1037/0033-295X.107.3.41

References:

1. Veldbrekht, O. O., Tavrovetska, N. I. (2022). Shkala spryiniatoho stresu (PSS-10): adaptatsiia ta aprobatsiia v umovakh [Perceived Stress Scale (PSS-10): adaptation and validation in conditions]. *Zhurnal suchasnoi psykholohii.* Vup. 2, S. 16–27. DOI: https://doi.org/10.26661/2310-4368/2022-2-2 [in Ukrainian].

2. Vlasova, T., Hrabovska, I., Halytska, Yu. (2018). Aktualnyi hender: mizhnarodnyi i ukrainskyi kontekst [Actual gender: international and Ukrainian context]. Kyiv : Milenium. 132 s. [in Ukrainian].

3. Shchotka, O. P. (2019). Henderna psykholohiia [Gender psychology]. Nizhyn : Vydavets PP Lysenko M. M. 358 s. [in Ukrainian].

4. Bem, S. L. (1981). Gender schema theory: A cognitive account of sex typing. *Psychological Review*. Vol. 88(4). P. 354–364 [in English].

5. Carver, C. S., Scheier, M. F., Weintraub, J. K. (1989). Assessing coping strategies: A theoretically based approach. *Journal of Personality and Social Psychology*. Vol. 56(2). P. 267–283. [in English].

6. Cohen, S., Wills, T. A. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin.* Vol. 98(2). P. 310–357 [in English].

7. Eagly, A. H., Wood, W. (1999). The origins of sex differences in human behavior: Evolved dispositions versus social roles. *American Psychologist.* Vol. 54(6). P. 408–423 [in English].

8. Endler, N. S., Parker, J. D. A. (1990). Multidimensional assessment of coping: A critical evaluation. *Journal of Personality and Social Psychology.* Vol. 58(5). P. 844–854 [in English].

9. Folkman, S., Moskowitz, J. T. (2004). Coping: Pitfalls and promise. *Annual Review of Psychology.* Vol. 55. P. 745–774. DOI: https://doi.org/10.1146/annurev.psych.55.090902.141456 [in English].

10. Lazarus, R. S., Folkman, S. (1984). Stress, appraisal, and coping. New York: Springer. 445 p. [in English].

11. Selye, H. (1956). The stress of life. New York: McGraw-Hill. 324 p. [in English].

12. Tamres, L. K., Janicki, D., Helgeson, V. S. (2002). Sex differences in coping behavior: A meta-analytic review. *Personality and Social Psychology Review*. Vol. 6(1). P. 2–30. DOI: https://doi.org/10.1207/S15327957PSPR0601_1 [in English].

13. Taylor, S. E., Klein, L. C., Lewis, B. P., Gruenewald, T. L., Gurung, R. A. R., Updegraff, J. A. (2000). Biobehavioral responses to stress in females: Tend-and-befriend, not fight-or-flight. *Psychological Review*, Vol. 107(3). P. 411–429. DOI: https://doi.org/10.1037/0033-295X.107.3.411 [in English].

Дата першого надходження статті до видання: 23.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 17.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 21.05.2026

ЗМІСТ

Асєєва Ю. О., Ковальська Н. А., Свиридонова С. Є.
ФАКТОРНА МОДЕЛЬ ҐЕНДЕРНОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ СТРЕСОРЕАКТИВНОСТІ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ 3

Базюк А. М.
ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК САМОЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ВІД НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ ЗМІ 9

Барко В. В., Барко В. І., Євдокімова О. О.
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ 15

Бекчив М. П.
ПРОГРАМА ПРОФІЛАКТИКИ ДЕЗАДАПТАЦІЙНИХ ФАКТОРІВ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ: СТРУКТУРА, ЗМІСТ ТА УМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ 20

Бикова С. В.
ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ДОСВІД ДОСЯГНЕННЯ УСПІХУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА УСПІШНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ 25

Бігуняк А. О.
ТЕОРЕТИЧНА МОДЕЛЬ БАГАТОКОМПОНЕНТНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ ДО ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВ СЛУЖБИ 30

Охромій Г. В., Білан А. А.
ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ТА ШЛЯХИ ПРОФІЛАКТИКИ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ВОЛОНТЕРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 38

Блага О. С., Гирявець М. В.
ПСИХОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ХРОНІЧНОГО БОЛЮ: КЛІНІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ТА МОЖЛИВОСТІ РЕАБІЛІТАЦІЇ 44

Бондаренко І. В.
ТЕХНІКА «ЯК У НАС СПРАВИ?» ЯК ІНСТРУМЕНТ ВІДНОВЛЕННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СИНХРОНІЗАЦІЇ В ПАРНИХ СТОСУНКАХ 49

Василькевич Я. З., Рик М. С., Кікінежді О. М.
ОСОБЛИВОСТІ ШКІЛЬНОЇ ТРИВОЖНОСТІ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ 54

Вахоцька І. О.
УПРАВЛІННЯ КОНФЛІКТАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗБЕРЕЖЕННЯ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я В ОРГАНІЗАЦІЇ 59

Вірна Ж. П.
ЕМОЦІЙНЕ ВИГОРЯННЯ ЯК СИСТЕМНА ОЗНАКА ОСОБИСТІСНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ 64

Войтенко О. В., Пустовалов І. В., Бойко Н. С.
ДИСПОЗИЦІЙНА АВТЕНТИЧНІСТЬ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ 70

Волошин В. М.
ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ ПІДХІД ДО ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ РІЗНИХ КАТЕГОРІЙ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ 75

Гриньова Н. В.
ОСОБЛИВОСТІ КОГНІТИВНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ТРУДНОЩАМИ 81